

TEISĖS TERMINIJOS PADĖTIS LIETUVOJE 1918–1940 METAIS

Tiek Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, kuri kaip valstybė nu-
stojo egzistuoti XVIII a. pabaigoje, tiek vėlesnėje dabartinės Lietu-
vos teritorijoje, kurią daugiau kaip šimtmetį buvo pasidaliję galingos
kaimyninės šalys, lietuvių kalbai valstybės teisiniame gyvenime vie-
tos beveik nebuvo. Nei garsusis 1588 m. Lietuvos Statutas (parašytas
lotynų, kanceliarine slavų ir lenkų kalbomis), nei vėlesni rusiški Ru-
sijos imperijos įstatymų sąvadai, veikę didžiojoje dabartinės Lietu-
vos dalyje, nesudarė galimybių atsirasti lietuvių teisės kalbai, kurtis
lietuvių teisės terminijai.

1918 m. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę lietuvių kalba pir-
mą kartą pradėta vartoti valstybės valdymo ir kitose viešojo gyveni-
mo srityse. Žinoma, jauna valstybė, siekdama išsaugoti visuomeni-
nių santykių stabilumą, neišvengiamai turėjo perimti daugumą Rusi-
jos imperijos įstatymų. Tai buvo įteisinta 1918 m. lapkričio 2 d. Vals-
tybės Tarybos priimtų Lietuvos Laikinosios Konstitucijos Pamatinių
Dėsnių 24 straipsnyje – kol nėra naujų įstatymų, laikinai pasilieka
galioti buvę iki Pirmojo pasaulinio karo (tuo buvo atsisakyta neilgai
galiojusių karo meto teisės aktų, įvestų kaizerinės okupacijos laiko-
tarpiu). Tais pačiais metais Valstybės Taryboje susirūpinta ir rusų įsta-
tymų vertimu į lietuvių kalbą (Maksimaitis 2001: 46–48). O netrukus
(1920 07 31) Vyriausiasis Tribunolas Laikinojo Lietuvos teismų ir jų
darbo sutvarkymo įstatymo 16 str. įtvirtino, kad teismų darbas turi
būti atliekamas valstybine lietuvių kalba (LLTĮ: 47).

Pradžios nebūta lengvos. Kaip rašo teisininkas, didelis lietuviybės
puoselėtojas Boleslovas Masiulis, lietuvių teisininkų tebuvo vos sau-
ja, dalis dar nebuvo grįžę iš Rusijos. Jau pirmaisiais nepriklausomy-
bės metais buvo aktyviai imtasi lietuviškų teisės terminų kūrimo. Čia
daugiausia veikė keli žmonės, gerai mokėję lietuvių kalbą. 1919 m.

B. Masiulis ir Konstantinas Jablonskis (Jono Jablonskio sūnus) Teisingumo ministerijoje, ministro Liudo Noreikos pavesti, kūrė įvairių sričių teisės terminus. Vėliau K. Jablonskis, pasitardamas su B. Masiuliu, išvertė Rusijos Baudžiamąjį statutą, Vekselių įstatų. Antanas Kriščiukaitis (Aišbė), Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas, rūpinosi procesų (tada vartotas terminas *teisenos*) terminais. Žodžiu, jau 1919–1920 m. buvo nustatyti teismams būtiniausi baudžiamosios ir civilinės teisės terminai (Masiulis 1954 6: 2).

Nepriklausomybės pradžioje imtasi rengti ir teisės terminų žodyną. Yra išlikęs gana didelio formato (truputį didesnio nei A4) 120 psl. rankraštinis rusų–lietuvių kalbų „Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projektas“ (1 pav.). Iki šiol jis ne tik nėra tyrinėtas, bet ir apskritai, galima sakyti, nežinomas, literatūroje paminėtas bene vienintelį kartą (Andriulis 1998: 12). Šio žodyno hektografuota kopija (palaidi lankai) saugoma Lietuvos mokslų akademijos Centrinės bibliotekos rankraštyno K. Jablonskio fonde (F 256–551). Dvi tokias pačias kopijas turi A. Kriščiukaičio anūkas Vytautas Vaidelys. Hektografuotą kopiją (tik įrištą kietu viršeliu) turi ir teisininkas Vytautas Andriulis¹. V. Vaidelys turi ir dar vieną to paties žodyno variantą – tai kita ranka parašytas originalas (hektografuotos kopijos greičiausiai perrašytos raštininko).

Nė vienoje iš žodyno kopijų nei autorius, nei rengimo metai neparasyti (tik V. Andriulio kopijos pirmajame puslapyje tarp terminų neaišku koku tikslu įrašyta 1923 VI 13 data). Apie žodyno parašymo laiką galima spręsti iš papildomų šaltinių. 1919 m. lapkričio 3 d. „Lietuvoje“, skyrelyje „Valdžios žinios“, buvo pranešta, kad Teisingumo ministerijos II departamentas rengia spaudai „žodyną juridinių terminų ir žodžių, kurių labiausiai reikia teisėjams, tardytojams, notarams ir t.t.“ (DJTŽ: 2). Kaip parašyta, informaciją pateikė II departamento direktorius Al. Milčinskis ir reikalų vedėjas K. Jablonskis. Žmonių, kuriems žodynas skirtas, prašoma per tris savaites atsiųsti sąrašus jų vartojamų terminų ir terminų rusų kalba, kuriuos

¹ Dėkoju V. Andriuliui ir V. Vaideliui už suteiktą informaciją ir už galimybę pasinaudoti žodynu.

Tiesis terminas is patų rinkėlingu teismams
įordžiu išdėdylis projektus.

Annulus-articular

Antebellum period - ante means before, bellum means war

Arma-abor.

Abmopicea nprabo-autoriscus tisi.

Artemobates - uncertain

Argument - pristatymas priimti

torca, aginta xantora.

Алжус-анжус, ундас.

Актини́й - акти́н, акти́ний.

активный надзор - активітний нагляд.

Argemone-calcinensis, dalienensis.

в административната коридор-

acuminatioribus velis. Benth.

is

Акционерный - акционер, акционер;

активная клеточная-экстриника бендрон,

уведомить администрацию по делам

accini bendare.

Несоответствие должника -

istiogli administracija musogyrancio Anipia-akcija.

склоненно гикаваис.

Amphibolus albi, nebulosus, nebulosus

Agropyroni omox-cathesini.

Arachnoides - itimiri.

Азартная игра - азартинис лош, кайдас. Алфавитум - алфавитум, кайдунас.

Asperuburns-alphabetus, ruidynas.

1 pav. Rankraštinio teisės terminų žodynėlio projekto pirmas puslapis

reikėtų išversti (su siūlomais vertimais). V. Vaidelys turi Teisingumo ministerijos raštus (pasirašytus teisingumo ministro Vinco Karoblio ir kt.), iš kurių matyti, kad jau 1920 IX 1 garsiajam kalbininkui J. Jablonskiui pasiūsti du kalbamojo žodyno lankai (kiti lankai po du siūsti tų pačių metų rugsėjo 21 ir spalio 1 d.). J. Jablonskio prašoma kiek galima greičiau susipažinti su žodynu ir pateikti pastabų dėl esamų terminų vertimų bei pasiūlymų, kuo žodyną papildyti ir kaip išversti neišverstus terminus. Po kurio laiko planuojama sušaukti teisininkų ir kalbininkų pasitarimą galutinai teisės terminams nustatyti. Greičiausiai J. Jablonskiui buvo pasiūsta tokia pati kopija, kokių yra išlikę. Deja, duomenų, ar jis pateikė pasiūlymų, nerasta.

Nežinia, kaip šis žodynas buvo svarstomas (greičiausiai svarstytojais gavo tokias pačias kopijas), bet vienoje iš V. Vaidelio kopijų yra gausybė įrašų – tai įvairūs terminų pasiūlymai, šalia kurių nurodomas ir autorius. Čia galima rasti Ciplijausko, Leono, Linarto, Mačio, Samajausko², Šaulio ir kitų pavardes ar jų sutrumpinimus (pvz.: Braz., Bugail., Stark., Šalk.).

Kas šio žodyno autorius – visiškai tiksliai sunku pasakyti, bet greičiausiai tai K. Jablonskis (bent jau vienas iš autorių). Minėtame K. Jablonskio rankraščių fonde yra šio žodyno juodraštis (F 256–550), taip pat nemažai smulkiai prirašytų įvairaus dydžio lapų (F 256–546, 547, 552), iš kurių matyti žodyno kūrimo procesas. Kadangi darbas buvo atliekamas Teisingumo ministerijoje, matyt, K. Jablonskis turėjo ir talkininkų. Labai tikėtina, kad jis konsultavosi (ar net bendradarbiavo) su A. Kriščiukaičiu. Nežinia kaip, bet pas jį atsidūrė išlikęs originalas (rašysena, regis, K. Jablonskio; dabar, minėta, jį turi V. Vaidelys). Suprantama, A. Kriščiukaičiui, kaip Vyriausiojo Tribunolo pirmininkui, aktualiausi ir buvo teismams reikalingi terminai. Šaltiniai teigia, kad A. Kriščiukaitis aktyviai dirbo teisės terminijos kuriamąjį darbą. Pasak Liudo Šmulksčio, jis „sudarė ištisą teismo srities lietuvių kalbos terminologiją ir parodė, kaip paprastai ir aiškiai galima teisines mintis išreikšti“ (Šmulksčys 1958: 153).

² Jis pasirašinėjo taip, bet „Lietuvių enciklopedijoje“ yra Samajauskas (XXVI, South Boston, 1961, 379.)

Kalbamasis teisės terminų žodyno projektas – vienintelis, kiek dabar žinoma, tokio pobūdžio anos nepriklausomybės laikų darbas. Nežinia, ar jis buvo toliau tobulinamas, ar buvo prieinamas to meto teisininkams. Įmanoma, kad jis buvo platinamas hektografuotu pavidalu.

Turint omenyje, kad žodynas buvo rengiamas pirmaisiais Lietuvos Respublikos laisvės metais (1919–1920), nesant tinkamų lietuviškų šaltinių, jo apimtis gana įspūdinga. Apytiksliais skaičiavimais žodyne yra arti 3000 terminų lizdų, kuriuose pateikta apie 4000 rusiškų sudėtinių ir vienažodžių terminų ar šiaip žodžių. Iš jų į lietuvių kalbą neišversta tik kiek daugiau nei 200. Rusiškus terminus versti nebuvo lengva, todėl dažniausiai duodami keli lietuviški atitikmenys. Visų žodyne pateiktų lietuviškų atitikmenų skaičius yra apie 5500. Kaip matyti iš pavadinimo, žodyne yra ne tik teisės terminų. Maždaug penktadalis šio žodyno terminų laikytini ne teisės terminais arba apskritai ne terminais. Vis dėlto žodynas teisės kalbai galėjo turėti daug įtakos, deja, jo likimas nežinomas. Gali būti, kad dėl nežinomų priežasčių jis toliau nebuvo redaguojamas ir nukeliavo į užmaršį. Žodyno turinys neabejotinai vertas atskiro tyrimo.

Teisės terminų kūrimuisi ir stabilumui įtakos turėjo ir 1921 m. kovo 29 d. Ministrų kabineto įsakymu prie Švietimo ministerijos sudaryta Terminologijos komisija. Šiuo įsakymu kartu buvo numatyta, kad suinteresuotos valstybės įstaigos turėtų kurti įvairių sričių, tarp jų ir teisės, pagalbines komisijas, skirtas terminams rinkti (TKSĮ: 4). Ar buvo sukurta tokia teisės terminų komisija, kol kas duomenų nerasta.

Kaip rodo Terminologijos komisijos protokolai, jau 1921 m. spalio 6 d. tuometiniam komisijos pirmininkui A. Smetonai buvo pavesta sudaryti „teisių terminų komisijėlę“ (paprastai jos buvo iš trijų asmenų), kuri parengtų šios srities terminus. Konkrečių duomenų apie šios komisijėlės sudėtį ir veiklą nerasta, tačiau jau tų pačių metų lapkričio 11 d. posėdyje buvo svarstytas nedidelis teisės terminų su vartojimo pavyzdžiais sąrašas, kurio autorius buvo A. Kriščiukaitis (jis dalyvavo posėdyje, taip pat galėjo būti ir minėtos komisijėlės narys). Kiek daugiau teisės terminų svarstyta gruodžio 1 d. posėdyje. Visi terminai paskelbti „Lietuvoje“ (TTP: 2) visuomenės kritikai.

Kaip matyti iš protokolų, buvo gauta keletas atsiliepimų (Bendo-

rio ir Bulotos). Matyt, ir pati komisija šį tą permastė, nes gana chaotiškas sąrašas buvo šiek tiek pertvarkytas, vartosenos pavyzdžiai išskelti į atskirą skyrelį, terminai paredaguoti. Atsirado iki tol sąraše nebuvę lietuviški atitikmenys *atsakovas* (*atsakytojas*) – *ответчикъ, ieškovas* – *истецъ (гражданский)*. Išmestas *trešininkas*, reikšmė „trečiasis asmuo byloje“. Atsisakyta iš pradžių priimtų terminų *kliaudis* (*улика*), *įkliaudinti* (*уличать, уличить*), o vartoti siūloma *įkaltis*, *įkaltinti* ir kt. Galutinai pataisytas teisės terminų sąrašas patvirtintas 1922 metų kovo 9 d. Terminologijos komisijos posėdyje ir komisijos nutarimu paskelbtas „Lietuvoje“ ir „Švietimo darbe“ (TT₁: 3; TTR₁: 77–81). 1922 m. Lietuvos teisininkų draugijos pradėtas leisti specializuotas „Teisės“ žurnalas į pirmą numerį taip pat įdėjo tą patį terminų sąrašą (TT₂: 53–56). Toks išplatinimas negalėjo likti nei teisininkų, nei visos visuomenės nepastebėtas. Jis padėjo įsitvirtinti tokiems svarbiems terminams kaip *byla*, *teisimo byla* – *судебное дѣло*, *kaltinimas* – *обвинение*, *kaltintojas* – *обвинитель*, *kaltinamasis* – *обвиняемый*, *teisiamaasis* – *подсудимый*, *pareiškimas* – *заявление* ir kt. Kartu buvo pasiūlyta nemažai terminų variantų: *baudžiamoji* (*kriminalinė, kriminalė*) *byla* – *уголовное дѣло*; *civilinė* (*civilė*) *byla* – *гражданское дѣло*; *ieškinys* (*ieškas*), *skundas* – *искъ (гражданский и уголовный)*, *žaloba*; *atsakovas* (*atsakytojas*), *skundžiamasis*, *apskųstasis* – *ответчикъ*; *liudytojo* (*liudininko*) *rodymas*, *parodymas*, *liudijimas* (*liudymas*) – *свидѣтельское показание* ir kt. Kaip matyti iš šių dienų terminijos, laikui bėgant buvo pasirinktas tinkamiausias variantas. Kadangi tuo metu aktualu buvo iš rusų kalbos versti ne tik atskirus terminus, bet ir ištisas konstrukcijas, buvo pateikta ir nemažai terminų vartosenos pavyzdžių. Be to, kai ką tame sąraše, remdamiesi šiandienos terminologijos samprata, laikytume tam tikrais terminų junginiais, o ne terminais. Iš viso buvo pateikti 22 pavyzdžiai ir 46 (pagal numerius) terminai. Įskaitant visus variantus lietuviškų terminų iš tikrųjų buvo gerokai daugiau.

Minėtiems terminams įsitvirtinti įtakos turėjo ir po poros metų Terminologijos komisijos sekretoriaus Antano Vireliūno sudaryta knygelė „Įvardai, arba terminai, priimti Terminologijos komisijos“. Čia tarp kitų sričių terminų, pertvarkius abėcėlės tvarka ir pridėjus keliolika papildomų nuorodų, buvo dar kartą paskelbti tie patys „Terminai teisės reikalams“ (TTR₂: 13–23). Nors dėl klaidų J. Jablonskis

ši leidinuką supeikė ir net nerekomendavo skaityti (Rygiškių Jonas 1925: 347–348), jis skaitytojų neliko nepastebėtas.

Kalbamųjų terminų aktualumą ir svarbą rodo ir tai, kad dar po kelerių metų A. Vireliūno pertvarkytasis teisės terminų sąrašas su keletu pakeitimų buvo išspausdintas tuo metu tarp teisininkų populiariame „Teisininkų kalendoriuje“ (TTR₃: 272–277), kurį leido Lietuvos teisininkų draugija (pirmininkas A. Kriščiukaitis). Galbūt draugijos ar sudarytojo Zigmo Toliušio iniciatyva buvo ištaisytos kai kurios klaidos, pakeisti keli terminai, atsisakyta vieno kito varianto. Matyt, po pirmojo paskelbimo prabėgę metai jau pakoregavo vartosena, todėl nebereikėjo *atsakytojo*, *skundžiamojo*, *apskųstojo* šalia *atsakovo*; *liudininko* šalia *liudytojo*. Atskirti iki tol sinonimiškai pateikti *ieškas*, *ieškinys* (уек) nuo *skundas* (жалоба), *ieškovas* (учеу) nuo *skundikas* (жалобуек) ir kt.

Taigi šis mažiausiai penkis kartus paskelbtas Terminologijos komisijos priimtų terminų sąrašas neabejotinai turėjo daug reikšmės to meto (ir šių dienų) teisės terminijos sudarymui ir stabilumui.

Reikia paminėti, kad šiek tiek teisės terminų buvo ir kituose Terminologijos komisijos paskelbtuose terminų sąrašuose. Jų galima rasti minėtos A. Vireliūno knygelės skyreliuose „Terminai akcizo reikalams“ (p. 5–13), „Terminai politiškosios ekonomijos reikalams“ (p. 139–144). Specialiai teisės terminų Terminologijos komisija, gyvavusi iki 1926 m., daugiau nesvarstė. Paleidus komisiją terminologijos darbas buvo pavestas universitetui, tačiau ten visai sustojo.

Nebelikus Terminologijos komisijos, nei teisės, nei kitais terminais valstybės mastu kurį laiką niekas nesirūpino. Nors ir buvo kalbama apie komisijos iširimo priežastis (daugiausia vidiniai nesutariai, skirtingi požiūriai į terminų lietuvinimą) ir keliama terminologijos darbo atgaivinimo ir grąžinimo į Švietimo ministeriją idėja (Laurinaitis 1928: 4–5, Laurinaitis 1930: 27–31), nei visuomenė, nei švietimo vadovybė to neišgirdo. Tik 1935 metais³ buvo įkurta Lietuvių

³ Iki tų metų nebuvo įvairių sričių terminus tvarkančios komisijos, o speciali Teisės terminologijos komisija veikė Valstybės Taryboje jau apie 1930–1933 metus. Apie ją duomenų yra labai mažai, žr. toliau straipsnyje.

kalbos draugijos Terminologijos sekcija, tačiau kadangi joje dirbo tik penki žmonės, be to, buvo nusistatyta svarstyti tik tuos terminus, kurie pirmiausia bus reikalingi pačiai draugijai (LKDK 1936: 164), darbai nebuvo labai gausūs ir įvairūs. Kaip matyti iš Lietuvos mokslų akademijos Centrinės bibliotekos rankraštyne saugomų draugijos visuotinių susirinkimų protokolų knygos (F 63–3), 1935 05 13 draugijos nariui B. Masiuliui buvo pavesta parašyti teisės terminų projektą, tačiau jokių duomenų apie jį nėra. Apie tai nekalba ir pats B. Masiulis (Masiulis 1954). Kadangi nei Terminologijos sekcijos protokolų, nei kitų dokumentų rasti nepavyko (matyt, neišliko) ir žinant, kad ši sekcija buvo nutarusi priimtus terminus skelbti suinterasuotiems asmenims prieinamiausioje spaudoje (LKDK 1935: 95), o skelbta nebuvo, tikėtina, kad sekcija teisės terminų apskritai nesvarstė. Matyt, trūko privačios iniciatyvos, nes 1939 m. Petras Jonikas dar ragino teisininkus patiems rūpintis savo kalbos kultūra, diskutuotinus teisės terminus derinti su specialistais kalbininkais ir kreiptis pagalbos į LKD Terminologijos sekciją (Jonikas 1939: 99–100). O „Teisės“ žurnale po Jono Mičiulio straipsniu (Mičiulis 1937: 326–328), kuriame taip pat pagalbos buvo tikimasi iš Terminologijos sekcijos, žurnalo redakcija pridėjo priedą (p. 328–329), kuriuo pritardama išdėstytoms mintims paragino skaitytojus patiems pateikti reikalingą medžiagą. Čia rašoma, kad Pranas Skardžius ir Antanas Salys sutiko padėti teisininkams, jei šie pateiks terminų su aiškinimais ir vertimais į kitas kalbas projektus. Lietuvių kalbos draugijos nustatyti terminai su aiškinimais būtų buvę skelbiami „Teisėje“.

Deja, į šį raginimą, rodos, nebuvo atsiliepta, nors spaudoje pasirodė pritarimų (Stravinskas 1937: 4), o kiek vėliau ir užuominų, kad šio darbo rengiasi imtis kai kurie Teisininkų draugijos nariai, o prie „Teisės“ redakcijos šiam darbui buriamas kalbininkų kolektyvas (Stravinskas 1938: 98). Kartu buvo pasiūlyta, kad teisės terminijos tvarkymo darbą tikslingiau būtų pavesti kuriai nors valdžios institucijai, kuri sudarytų kompetentingą komisiją peržiūrėti vartojamiems ir kurti naujiems terminams. Tokios komisijos paskelbti terminai būtų buvę oficialūs, visiems privalomi, todėl praktikoje lengviau įsigalėtų (žr. ten pat).

Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje vis labiau darėsi aktualu spręsti teisės terminijos problemas dar ir todėl, kad tuo metu buvo lei-

džiama „Lietuviškoji enciklopedija“. Pavėlavus tvarkyti ir kurti reikiamą terminiją, enciklopedijoje galėjo likti neišvardytos svarbios teisės sąvokos ir galėjo būti įtvirtinta netikusi teisės terminija.

Praėjus dviem nepriklausomybės dešimtmečiams teisės terminija vis dar nebuvo oficialiai kodifikuota. Tiek įstatymuose, tiek teisės teoriniuose ir praktiniuose raštuose buvo apstu nevienodumų. Tai trikdė ne tik įstatymų leidybos, bet ir teisės praktikos darbą. Nors senoji teisininkų karta, išėjusi rusų, vokiečių ir kitokias teisės mokyklas, dariusias didelę įtaką jų kalbai, jau pamažu užleido vietą lietuvišką išsilavinimą turintiems teisininkams ir teisės kalba buvo padariusi didelę pažangą, jautėsi didelis teisės terminų žodyno trūkumas.

Susiklosčius tokioms aplinkybėms labiau susirūpinta aptariamoms srities terminija. Siekiant įvertinti ir papildyti naujais jau vartojamus teisės terminus Valstybės Taryboje buvo sudaryta Terminologinė komisija, kuri darbą pradėjo 1939 m. vasario 13 d. Komisijai pirmininkavo Valstybės Tarybos pirmininkas B. Masiulis, o nariais buvo pakviesti Valstybės Tarybos narys K. Jablonskis, šios tarybos bendradarbis A. Salys ir tarybos referentas P. Stravinskas. Esant reikalui į posėdžius buvo kviečiami ir kiti tarybos bendradarbiai, įstatymus rengiančių komisijų nariai.

Kaip rašo B. Masiulis, Valstybės Taryboje nuo pat jos įkūrimo (1928 m.) buvo rūpinamasi kalbos reikalais. Prezidentas Antanas Smetona buvo nustatęs, kad taryboje būtų bent vienas gerai lietuvių kalbą išmanantis žmogus. Buvo siekiama, kad įstatymų projektai ir kiti raštai būtų parašyti pavyzdine taisyklinga kalba. Todėl jau antraisiais metais po tarybos įkūrimo į ją bendradarbiauti buvo pakviestas kalbininkas A. Salys. Su pertraukomis jis dirbo kelerius metus. Jam pasitraukus, kurį laiką į pagalbą buvo atėjęs lituanistas Juozas Bukota. Be to, Valstybės Taryboje įstatymų projektams redaguoti beveik visą laiką veikė redakcinė komisija, kurios nuolatiniais nariais buvo B. Masiulis, Juozas Papečkys, Zigmas Starkus. Kartais prisidėdavo ir pirmininkas Stasys Šilingas (Masiulis 1954 6: 2–3, Masiulis 1958: 14). B. Masiulio tekstai rodo, kad jau Valstybės Tarybos gyvavimo pradžioje joje buvo Terminologijos komisija, kuriai priklausė

jis pats ir A. Kriščiukaitis su A. Saliu. 1933 m. spalį staiga mirus A. Kriščiukaičiui, ji nustojo veikti. Tačiau terminų kūryba nesustojo – ją tęsė A. Salio padedamos tarybos redakcinė komisija ir komisijos, rašiusios įstatymų projektus (ten pat ir Masiulis 1965: 60).

Terminologinės⁴ komisijos pradėta veikla buvo svarbus žingsnis teisės terminijos normalizacijos link. Buvo suplanuota, kad terminai bus svarstomi tris kartus. Apsvarstyti ir pataisyti terminai turėjo būti perduodami Lituanistikos institutui, kad peržiūrėtų galutinai. Tada priimtieji terminai jau turėjo tapti privalomi. Apie šiuos planus ir komisijos pradėtą darbą visuomenei „Teisėje“ pranešė P. Stravinskas (Stravinskas 1939: 384–385). Kartu žurnale suinteresuotų asmenų dėmesiui jis ėmė skelbti per pirmuosius komisijos darbo mėnesius vienu ar dviem svarstymais priimtus terminus. Mat jau birželio 12 d. komisija buvo surengusi 25 posėdžius ir apsvarsčiusi 307 terminus. Keturiuose „Teisės“ numeriuose (1939: Nr. 48, p. 385–387, Nr. 49, p. 475–480; 1940: Nr. 50, p. 73–74, Nr. 51, p. 184–185) buvo pateikti 211 numeruotų terminų su vertimais į vokiečių ir rusų kalbas (keletas terminų išversta tik į vieną kalbą). Kadangi vieną numerį kartais turėjo keli terminai, jų iš tiesų būta šiek tiek daugiau. Darbą nutraukė Lietuvą užplūdę okupantai, o skelbti dar buvo ką. P. Stravinskas teigia, kad komisija iš viso buvo priėmusi apie 500 terminų (Stravinskas 1958: 16). Skaičius rodo, kad komisija intensyviai dirbo tik pirmuosius mėnesius. Vėliau galbūt buvo neskubama ir laukiama visuomenės atgarsio į palyginti nedideliais kiekiais skelbiamus terminus.

Kadangi per visą nepriklausomybės laikotarpį praktiškai nebuvo norminta civilinės teisės terminija, jautėsi šios srities terminų trūkumas, Terminologinė komisija svarstė beveik vien civilinės teisės terminus. Tai skatino ir aplinkybės – tuo metu kaip tik buvo rengiamas Civilinis kodeksas. Jo rengėjams komisijoje atstovavo kodekso redakcinės komisijos darbuotojas, kuris pateikdavo reikalingą svarsty-

⁴ Kaip matyti iš naudotų šaltinių, pirmoji aptariama Valstybės Tarybos komisija buvo *terminologijos*, o antroji kažkodėl *terminologinė*. Tai nėra visiškai tikra, nes pavadinimą galėjo iškraipyti apie komisijos darbą rašę žmonės.

ti medžiagą (Stravinskas 1958: 16). Tuo metu Valstybės Taryba rengė ir santuokos įstatymą. Jo terminijai komisija skyrė daug dėmesio. Maždaug pusę spėtų paskelbti terminų sudaro giminystės ir kiti su santuoka susiję terminai⁵. Be tradicinių dažniausių giminystės terminų (*tėvas, motina, sūnus, duktė, anyta, uošvis* ir kt.), pateikta daug priešdėlių vedinių, reiškiančių giminystės tikrumą ar kartų santykius, pvz.: *įvaikis – Wahlkind (adaptiert), usynovlionnyj*⁶; *įtėviai – Wahleltern (Adaptiveltern), usynoviteli (priemnyje roditeli); provaikaičiai – die Urenkel, pravnuki; propроваikaičiai – die Ururenkel, praprawnuki; povaikaičiai – Grossneffen und -nichten, dvojurodnyje vnuki i vnučki; potetė – tetka dvojurrodnaja, papuseserė – Kusine der Kusine, weitläufige Kusine, sestra trojurrodnaja; povaikai – Stiefkinder, pasynki i padčericy* ir kt. Apskritai nemažai šiame projekte paskelbtų terminų tapo įprasti, dalis jų vėliau pasikeitus santvarkai neteko aktualumo. Būta ir neįprastų įdomių terminų: *reikinyš*⁷ – *Anspruch*; *atieškas – Rückgriff, regres; spęsnumas – Urteilsfähigkeit, razsudok, razsuditel'nost'*; *patarytinis, -ė – der Bereitsbedürftige; teisinis sandaras – Rechtsgeschäft, juridическая сделка*. Lyginant su jau sovietiniais laikais (1954 m.) pasirodžiusiu Alfonso Žiurlio sudarytu pirmuoju spausdintu teisės terminų žodynu (TŽ), kai kurie terminai buvo pakeisti: *pereigyba – Amt, dolžnost' (pareigybė TŽ); pareigonis – Beamter, dolžnostnoje lico (pareigūnas TŽ); tikrinis asmuo – natürliche Person, fizinės lico (fizinis asmuo TŽ); teisinis asmuo – juristische Person, juridinės lico (juridinis asmuo TŽ)*.

Projekte buvo pasiūlyta ir šiuolaikinėje terminologijoje populiarių galūnių vedinių: *prieštara – Einwendung (prieštaravimas TŽ); globa – Vormundschaft, opeka; rūpa – Pflegschaft, popėitelstvo (rūpyba TŽ); patara – Bereitschaft; būtinoji gyna – Notwehr, neobchodimaja oborona (būtinoji gintis TŽ); būtinoji reika – Notstand, krainiaja neobchodimost' (būtinasis reikalingumas TŽ)*. Šiandienos akimis šių terminų darybos būdą galima laikyti pažangiu.

⁵ Čia, matyt, daugiausia A. Salio nuopelnas, nes prieš porą metų jis kaip tik buvo paskelbęs nemažą straipsnį šių terminų klausimu (žr. Salys 1937).

⁶ Lotyniškėmis raidėmis perrašyti rusiški žodžiai čia pateikiami kaip originale.

⁷ Vėliau jį kritikavo pats P. Stravinskas (Stravinskas 1954: 3).

Nagrinėjamame sąrašė buvo ir aktualūs ilgai svarstyti terminai *teisinas*, *-a* – *rechtsfähig*, *pravosposobnyj* (*teisnus* TŽ); *veiksnius*, *-i* – *geschäftsfähig*, *dejesposobnyj* bei jų abstraktai su *-umas*. Ilgai konkuruojęs *teisnus*, *-i*⁸ buvo atmestas jau apie 1933 m. pirmojoje Valstybės Tarybos Terminologijos komisijoje (Masiulis 1957: 36).

Nespėtų paskelbti Terminologinės komisijos priimtų terminų rasti nepavyko. Nerasta ir komisijos veiklą rodančių protokolų, raštų ir kt., nes Lietuvos centriniame valstybės archyve apskritai nėra Valstybės Tarybos dokumentų fondo⁹. Nesant oficialių šaltinių, remtasi spaudos duomenimis.

Visa aptarta organizuotai dirbta teisės terminijos norminimo veikla buvo neabejotinai svarbi to meto teisės kalbos kultūros raidai. Vis dėlto tie apsvarstyti keli šimtai terminų buvo tik palyginti nedidelė dalis teisės teorijoje ir praktikoje vartojamų terminų. Tikrąją to meto teisės terminijos visumą atspindi teisės raštija. Tai apie pusšesto tūkstančio teisės aktų, paskelbtų „Vyriausybės žiniuose“, tai ir pasilikusių galioti Rusijos teisynų (Civilinio ir Baudžiamojo kodeksų) vertimai bei periodiškai leisti Vyriausiojo Tribunolo bylų sprendimai.

Svarbus vaidmuo tenka ir universiteto Teisių fakultetui. Būtent čia būsimiems teisininkams buvo diegiama lietuviška terminija, o tam reikėjo lietuviškų mokomųjų priemonių. Jų (verstų ir originalių) fakultetas yra išleidęs nemažai. Kadangi universitete dirbo iškiliausi ano meto teisės mokslininkai, čia buvo parengta nemaža teisės studijų. Teisės fakultetas, turėdamas savarankiškas leidybos teises, pats jas ir leido. Nuo 1924 m. pradėta leisti „Teisių fakulteto darbų“ serija (išėjo 42 autorių knygos), nuo 1931 m. – „Teisės mokslų biblioteka“ (seriją sudarė 26 teisės tyrinėjimų tomų), nuo 1936 m. – „Teisės

⁸ Plačiau apie *teisnus*, *-i* ir *teisinas*, *-a* santykį žr. Skardžius 1958: 14–15.

⁹ B. Masiulis rašo, kad 1940 m. liepos 27 d. į Valstybės Tarybos būstinę įsoko Povilo Pakarklio pasiūsta „kažkokia furija“. Ji greitai užantspaudavo darbo kambarius, net neleidusi darbuotojams pasiimti savo daiktų. Pasirodo, liepos 26 d. J. Paleckio ir M. Gedvilo buvo pasirašytas „Valstybės Tarybos paleidimo įstatymas“, pavedęs P. Pakarkliui paskirti komisiją Valstybės Tarybos turtui perimti. Po to tarybos personalo tarnybinės bylos, darbo bylos, archyvas kažkur dingo (Masiulis 1958: 14).

ir ekonomijos studijos“. Paminėtini ir universiteto studentų iniciatyva išleisti Teisių fakulteto dėstytojų skaityti paskaitų konspektai. Būta teisės srities monografijų. Daug įtakos teisės kalbos kūrimuisi turėjo ir visuomenei prieinamiausi teisės krypties žurnalai (ypač „Teisė“). Jie ne tik operatyviausiai skleidė terminiją, bet ir sudarė sąlygas diskutuoti tuo klausimu¹⁰.

Būtent iš periodikos matyti kalbamojo laikotarpio teisės terminologijos aktualijos. Suprasta, kad tobula teisės terminija negali atsirasti staiga. Išplėtotą terminiją gali turėti tik ilgą teisinį gyvenimą gyvenančios šalys. Labai svarbu atsižvelgti ir į sudėtingėjančius teisinius santykius, teisės mokslo tobulėjimą, naujų sąvokų atsiradimą. Būtent nuo teisės mokslo lygio labai priklauso teisės terminija. Pirmiausia mokslas turi paaiškinti, išanalizuoti teisės sąvokas, o jau tada galima kalbėti apie konkretų terminijos taikymą praktikoje. Kadangi Lietuvoje teisės mokslas ilgai nebuvo kurtas lietuvių kalba, daugelis sąvokų, nors ir glūdėjo sąmonėje, neturėjo lietuviško pavadinimo (Stravinskas 1938: 94–95).

Terminų nebuvimas – ne vienintelė problema. Būta ir daugiareikšmiškumo, ir sinonimijos. Pastaroji ypač kėlė daug rūpesčių. Kiekvienas rusiškų aktų vertėjas galėjo tapti terminų kūrėju, nes nusistovėjusios terminijos nebuvo. Kai kurie jiems nepatinkančius terminus ignoravo, kūrėsi savo variantus. Žinoma, šią košę be kalbininkų pagalbos virė patys teisininkai. Kartais nueita ir į kraštutinumus. Spaudoje yra pasirodę siūlymų keisti ir daugiau ar mažiau įsigalėjusius terminus, pavyzdžiui, *statutą*, *kodeksą* į *įstatymų knygą*, *civilinį* į *turtinį* (*turtinė teisė*), *kriminalinį*, *baudžiamąjį* – *bausminiu* (*bausmininkystė*, *bausminė byla*), *apeliaciją* – *atšaukimu*, *kasaciją* – *patikrinimu*, *tribunolą* – *teismu* (Šamajauskas 1934: 26–35). Kai kuriuos šių siūlymų galima pateisinti. Jie galėjo būti priimti, ir šiandien tai būtų įprasta. Būta minčių, kad net ir terminą *valstybė* reikia keisti *viešpatija*, *pilietį* – *viešpatininku*, o *valstybinę teisę* vadinti *viešpatine teise* (ten pat). Tokie siūlymai nesulaukė pritarimo, o kai kam, matyt, ir šypseną kėlė.

¹⁰ Išsamiau apie to laikotarpio teisės leidinius žr. Andriulis 1998: 6–27.

Gaudavo teisininkai ir rimtesnių pasiūlymų iš kalbininkų. Žurnalo „Gimtoji kalba“ skyrelyje „Klausimų kraitelė“ buvo taisomi kai kurie teisės terminai. Nemažai dėmesio žurnalas skyrė ir besikuriančiam raštvedybos terminijai, kas teisininkams buvo aktualu. Būta ir straipsnių su įdomesniais pasiūlymais. Viename jų siūloma *be žinios dingti* (безвестно отсутствовать) keisti į tiesiog (*pra*)dingti, *be žinios dingusį* (безвестно отсутствующий) vadinti *dinguonimi*, *užpardavimą* (запродажа) keisti į *sulygimą parduoti*, o *užpardavimo sutartį* (запродажный договор) – į *lygstamąją sutartį*, *sprendimą už akių* (заочное решение) – į *užakinį sprendimą* ir kt. (Zimanas 1933: 36–37).

Reikia paminėti ir Leonardo Dargio sudarytą, o A. Salio redaguotą lietuvių, vokiečių ir anglų kalbų „Prekybinės korespondencijos žodynėlį“¹¹ (Dargis 1938: 160–179). Kadangi prekyba yra labai susijusi su teisiniais santykiais, nemaža čia esančių terminų iš dalies arba visiškai galima priskirti teisės sričiai. Čia galima rasti tokių terminų kaip *dalininkas* – *Teilhaber*; *išsimokamasis pardavimas* – *Abzahlungsgeschäft*; *įvežamasis muitas* – *Einfuhrzoll*, *import-duty*; *nekilnojamojybė* – *Immobilien*; *nepiniginis mokėjimas* – *bargeldlose Zahlung*; *raginamasis raštas* – *Mahnungsschreiben*; *vertybiniai popieriai* – *Effekten*, *Wertpapiere*, *stoks*, *funds* ir kt. Žodynėlyje nemažai dėmesio skiriama lietuviškumui. Pavyzdžiui, gana vykusiai siūlomi atitikmenys *pada-las*, *pelninys* (*dividendas*) – *Dividende*, *Gewinnanteil*, *dividend*. Apskritai žodynėlis dar ir dabar nepraradęs aktualumo, iš jo daug ko galima pasimokyti.

Kaip matyti, per visą nepriklausomybės laikotarpį nors ir nedideliais žingsneliais buvo einama teisės terminų žodyno link. Paskutiniaisiais nepriklausomybės metais jau buvo žmonių, kompetentingų atlikti šį darbą, o ir terminija buvo gerokai nugludinta. Valstybės Tarybos Terminologinė komisija turėjo tokį tikslą, tik jis, deja, nebuvo pasiektas.

¹¹ L. Dargio knygoje jis vadinosi tiesiog „Žodynėlis“. Kadangi prie šio žodynėlio lietuviškosios dalies daug dirbo A. Salys, jis įdėtas į Romoje leistus A. Salio „Raštus“ (Salys 1979: 455–484). Juos leidžiant L. Dargis žodynėlį dar papildė trūkstamais angliškais terminais.

Matyt, didžiausias paskutiniųjų nepriklausomybės metų teisės terminiją reprezentuojančių terminų sąrašas saugomas Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos rankraščių skyriuje. Tai bibliotekinių maždaug 1941 m. datuojamas 61 puslapio dydžio mašinraštis, kuriame pateikti teisės terminai lietuvių ir rusų kalbomis (PR – 1221). Autorius nenurodytas. Terminai pateikti abėcėlės tvarka tik pagal pirmą raidę (smulkiau sumaišyti). Sąrašas yra dviejų dalių; galima sakyti, tai du sąrašai. Pirmasis – 47 puslapių, antrasis (kaip priedas) – 14 puslapių. Antrajame yra įrašas ranka – „parvežta iš Vilniaus 1942. VI. 19/20“.

Nepavyko aptikti, kad šis terminų sąrašas būtų paminėtas spaudoje. Nerasta ir jokių mokslininkų užuominų. (Ant dėklo esančioje skiltyje, kurioje žymimi skaitytojai, nėra nė vieno įrašo.) Sprendžiant iš vieno termino su pavyzdžiu (*atsistatyti* – *подать, выйду в отставку*; *Respublikos Prezidentas atsistato pagal 1938 m. Lietuvos Konstituciją* (2¹²) šis sąrašas parengtas ne anksčiau kaip 1938 m. Nors sąrašas yra nemaža Valstybės Tarybos Terminologinės komisijos skelbtų terminų, nėra tikrai žinoma, kad komisija jį būtų rengusi. Bibliotekinių parašyta data, matyt, yra gana pagrįsta. Tai gali būti pirmųjų okupacijos metų darbas.

Pirmoji sąrašo dalis savo struktūra labai primena 1954 m. išėjusį A. Žiurlio parengtą „Teisinių terminų žodyną“, nors joje nėra sovietinės realijas reiškiančių terminų. Ši sąsaja bent iš dalies gali padėti atskleisti autorystę. Išeivių leistose „Teisininkų žiniose“ B. Masiulis yra paskelbęs A. Žiurlio žodyno recenziją, kurioje pasakyta, kad žodyno pratarinėje paminėti ne visi prie žodyno atsiradimo prisidėję žmonės. 1940–1941 metais Teisingumo liaudies komisariate (komisaras – P. Pakarklis) buvo sudaryta jauno teisininko A. Žiurlio (komisariato Kodifikacijos skyriaus viršininko) vadovaujama komisija, kuri buvo įpareigota išversti į lietuvių kalbą rusų atsineštus teisės aktus. B. Masiulis teigia, kad šioje komisijoje terminus rinko ir svarstė buvęs Valstybės Tarybos narys ir Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas Liudas Ciplijauskas, buvęs Valstybės Tarybos vicepirmininkas J. Pa-

¹² Mašinraščio puslapis.

pečkys, buvęs tarybos referentas P. Stravinskas ir kalbininkas Stasys Dabušis (Masiulis 1957: 34). Labai tikėtina, kad šie žmonės ir yra kalbamojo sąrašo pirmos dalies rengėjai ar bent prie jo prisidėję. Ši sąrašą galima laikyti A. Žiurlio žodyno (didesnio daugiau nei tris kartus) užuomazga. Remiantis minėta recenzija, bet netiksliai nurodant žodyno šaltinį literatūroje jau buvo užsiminta apie kai kurių „Teisinių terminų žodyno“ autorių nuslėpimą (Andriulis 1998: 12–13).

Aptariamas terminų sąrašas yra palyginti nemažas. Pagrindinėje jo dalyje (47 p.) yra apie 1100 terminų lizdų, kuriuose pateikta apie 1500 terminų. Pridėjame papildomame sąraše (14 p.) yra apie 500 terminų. Dalis terminų antroje dalyje pasikartoja, ten ir kitokia pateikimo struktūra. Beveik neabejotina, kad ji rengta kito asmens (asmenų), greičiausiai ir truputį vėliau. Šioje dalyje yra ir šiek tiek sovietinių realijų (pvz.: *vykdomasis Komitetas – Ispolkom; kolektyvinio ūkio dalyvis – kolchoznik; kolektyvinis ūkis – kolchoz*). Iš kai kurių terminų matyti ir labai neigiama rusų kalbos įtaka: *blogakokybiniai gaminiai – niedobrokačestviennaja produkcija; draugdalyvis – součastnik; ydprekės lydingos prekės – bračnyj tovar; prieššaukiminis – dopri-zyvnik; žmogmėnesis – čelovekomesiac*. Yra ir šiandienos akimis įdomių terminų: *drauslys /draudininkas/ – strachovščik; išsipagiriotinė /išsipagiriojimo įstaiga/ – vytrezvitel; kuopūkis – kolchoz; kuopininkas – kolchoznik*. Apskritai sąrašo antroji dalis moksliniu požiūriu nėra labai vertinga. Pirmoji – kitaip. Ji turėtų neblogai atspindėti paskutiniųjų nepriklausomybės metų teisės terminiją. B. Masiulis minėjo A. Žiurlio žodyno recenzijoje yra pasakęs – „terminai, kur tik užmėsi akį, vis senieji – iš nepriklausomos Lietuvos laikų“ (Masiulis 1957: 34–35), nors žodyno pratarmėje parašyta: „Buržuazijai valdant, teisinės terminologijos klausimas Lietuvoje buvo visiškai apleistas: buržuazijai ne tik nerūpėjo sukurti aiškią ir tikslią teisinę terminologiją, bet, atvirkščiai, buržuazija buvo suinteresuota šios terminologijos neaiškumu, painumu, nes tai įgalino ją dar labiau engti ir išnaudoti darbo žmones, neįstengiančius susigaudyti buržuaziniuose įstatymuose“ (3). Vietoj komentaro tinka cituojamos recenzijos žodžiai: „Ak, komikai!“ (35).

Teisės terminų sąrašas nėra baigtas. Yra paliktos dvi tuščios skiltys terminams vokiečių ir prancūzų kalbomis (jose nėra nė vieno ter-

mino, bet norų, matyt, būta didelių). Rusiškų terminų atitikmenų skiltis taip pat nėra pilna. Verčiami tik antraštiniai lizdų terminai, o sudėtiniai terminai dažniausiai neverčiami. Tai kartu rodo ir sveikintiną sudarytojų darbo pobūdį – buvo renkami lietuviški terminai, o ne ieškoma atitikmenų rusiškiems. Nors sudarant sąrašą neabejotinai buvo naudojamosi Valstybės Tarybos Terminologinės komisijos priimtais terminais, kyla klausimas, kodėl dalis tų terminų vis dėlto praleista. Atrodo, kad nedėti daugiau teisės teorijai, o ne praktikai reikalingi terminai. Tai galėtų rodyti ir praktinę sąrašo paskirtį.

Terminologiniu požiūriu sąrašas gana kokybiškas. Autoriai terminų galėjo ir nekurti, o rinkti jau vartojamus, daugiau ar mažiau apsvarstytus, laiko patikrintus. Daugelį jų, visiškai tapačių ar šiek tiek pakeistų, galima rasti „Teisinių terminų žodyne“. Dalies terminų, žinoma, neprireikė pasikeitus teisei sistemai. Kita vertus, žiūrint šiandienos akimis daugelis ir A. Žiurlio žodyno terminų, nekalbant apie sovietizmus, neteko aktualumo arba yra gerokai redaguotini, bet tai jau atskira tema. Kad sąrašo terminai gana neblogi, galima pavaizduoti ir šiuo žiupsneliu pavyzdžių: *išteisinamasis sprendimas* (14), *nusikaltimo įrankis* (15), *vaiko įteisinimas* (15), *kaltinamoji prokuroro kalba* (18), *melagingas liudijimas* (22), *įstatymo nuostatas* (24), *lygtinis nuteisimas* (26), *patariamasis balsas* (31), *kardomoji priemonė* (35), *sunkinanti aplinkybė* (40), *taikos sutartis* (42), *parengtinis tardymas* (43). Jie atlaikė laiko bandymus ir pasiekė šias dienas.

Yra ir neprigijusių terminų, pvz.: *išgertinai* – *распивочно*, *alaus pardavimas išgertinai* (13), *įlaikus* – *срочный*, *įlaikus raštas*, *įlaikus darbas* (17), *suimtųjų namai* – *местозаключения* (40), šalia įprastesnio termino *pasauga* – *поклажа* siūlomi dabar lyg nežinomi *pasaugos davėjas* – *sauginiojas*, *pasaugos priėmėjas* – *saugininkas* (29). Tokie paslaugos teikėjo ir gavėjo terminai ne visoms sritims lengvai sukuriami, nors jau tada gana vykusiai buvo sukurti ir prigijo terminai *draudėjas* – *страхователь* (18), *draudikas* – *страховщик* (18).

Pabaigai reikia pasakyti, kad nors ir buvo kalbama apie netvarką teisės terminijos srityje, 1918–1940 metais padaryta nemažai. Skubiai pradėjusi rasti lietuviška teisės terminija visą laiką gerėjo, po truputį buvo bandoma ją norminti ar bent vienodinti. Jau tada galė-

jome išvysti teisės terminų žodyną, tik tam, matyt, pritrūko iniciatyvos, o galiausiai sutrukdė politinės aplinkybės. Vis dėlto to meto darbas nenuėjo perniek, nors sovietmečiu ir buvo pabrėžiama, kad teisės terminija pradėta rūpintis tik po Lietuvos „išlaisvinimo“. Iš tiesų būtent 1918–1940 metais buvo padėti pamatai, ant kurių stovi šiandieninis teisės terminijos pastatas.

LITERATŪRA

- Andriulis V. 1998: *Pirmosios Lietuvos Respublikos (1918 II 16–1940 VI 15) teisinės sistemos kūrimo bruožai*, Vilnius.
- Dargis L. 1938: *Prekybinė korespondencija: vadovėlis mokyklai ir gyvenimui*, Kaunas.
- DJTŽ – Del juridinių terminų žodyno. – *Lietuva*. 1919. Lapkričio 3.
- Jonikas P. 1939: Apie teisės kalbą. – *Gimtoji kalba* 7.
- Laurinaitis J. M. 1928: Dėl terminologijos darbo pakasynų. – *Lietuvos aidas*. Kovo 16.
- Laurinaitis J. M. 1930: Terminologijos darbo atgaivinimas. – *Kalba* 1 (1).
- LKDK 1935 – LKD kronika. – *Gimtoji kalba* 6.
- LKDK 1936 – LKD kronika. – *Gimtoji kalba* 12.
- LLTĮ – Laik. Liet. teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas. – *Teisė* 1, 1922.
- Maksimaitis M. 2001: *Lietuvos teisės šaltiniai 1918–1940 metais*, Vilnius.
- Masiulis B. 1954: Kalba ir teisininkai. – *Teisininkų žinios* 6, 7.
- Masiulis B. 1957: Pasklaidžius teisinių terminų žodyną. – *Teisininkų žinios* 21–22.
- Masiulis B. 1958: Valstybės Taryba. – *Teisininkų žinios* 25–26.
- Masiulis B. 1965: Valstybės taryba. – *Lietuvių enciklopedija* 33, South Boston.
- Mičiulis J. 1937: Teisininkai ir lietuvių kalba. – *Teisė* 39.
- Rygiškių Jonas 1925: Įvardai, arba terminai, priimti Terminologijos komisijos (recenzija). – *Švietimo darbas* 4.
- Salys A. 1937: Mūsų gentivardžiai. – *Gimtoji kalba* 1, 2, 3, 5.
- Salys A. 1979: *Raštai* 1, Roma.
- Samajauskas K. 1934: Lietuviškasis teismas. – *Teisė* 25.
- Skardžius P. 1958: Teisnus ir veiksnus. – *Gimtoji kalba* 1.
- Stravinskas P. 1937: Teisinės terminologijos reikalu. – *Lietuvos aidas*. Spalio 26.
- Stravinskas P. 1938: Lietuviškosios teisinės terminologijos klausimu. – *Teisė* 41.
- Stravinskas P. 1939: Teisinės terminijos projektas. – *Teisė* 48.
- Stravinskas P. 1954: Mūsų teisinė terminologija. – *Teisininkų žinios* 9.
- Stravinskas P. 1958: Kaip ruošėme Lietuvos civilinį kodeksą. – *Teisininkų žinios* 25–26.
- Šmulskštys L. 1958: Antanas Kriščiukaitis. – *Lietuvių enciklopedija* 13, South Boston.

- TKSI – Terminologijos Komisijos sudarymo įsakymas. – *Vyriausybės žinios* 60, 1921.
 TT₁ – Teisės terminai. – *Lietuva*. 1922. Kovo 26.
 TT₂ – Teisės terminai. – *Teisė* 1, 1922.
 TTP – Teisės terminai (projektas). – *Lietuva*. 1921. Gruodžio 23.
 TTR₁ – Terminai teisės reikalams. – *Švietimo darbas* 7, 1922.
 TTR₂ – Terminai teisės reikalams. – *Įvardai, arba terminai, priimti Terminologijos komisijos*. Sud. A. Vireliūnas. Kaunas, 1924.
 TTR₃ – Terminai teisės reikalams. – *Teisininkų kalendorius 1928 metams*. Sud. Z. Toliušis.
 TŽ – *Teisinių terminų žodynas*. Sud. A. Žiurlys. Vilnius, 1954.
 Zimanas G. 1933: Keletas pasiūlymų teisininkams jų terminologijos reikalui. – *Gimtoji kalba* 3.

THE STATE OF THE TERMINOLOGY OF LAW IN LITHUANIA IN 1918–1940

Summary

After the declaration of independence in 1918 Lithuanian language for the first time got into the fields of government of state and other fields of the public life. The need for the Lithuanian terminology of law arose and terms were created. This article gives an overview of various works (1918–1940) which dealt with the creation and standardisation of the terminology of law. Probably for the first time the manuscript of the dictionary of law (1920) is more widely introduced. Quite a lot of attention is given to activities of the standardisation of the terminology of law which was performed in an organised way – merits of the Terminological commission at the Ministry of Education (1921–1926) and Terminological commission of the State Council (1939–1940) are described. Various data about terminology of law from the press of that time is presented. This article also introduces with the typewriting copy of the list of terms of law which is kept in the Department of manuscripts of the Martynas Mažvydas National Library. Possible authors and sources of the first published dictionary of law („Teisinių terminų žodynas“ compiled by A. Žiurlys. Vilnius, 1954), which could have been concealed are mentioned. The aim of this article is to emphasize that the foundations of the Lithuanian terminology of law were laid in 1918–1940.

Alvydas UMBRASAS
 Lietuvių kalbos institutas
 Antakalnio g. 6, 2055 Vilnius
 E. paštas alvydas@lki.lt

Gauta 2001 10 01